

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Veronika Tomková

Volba modu v přípustkových větách v současné španělštině

The use of mode in concessive sentences in today's Spanish

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D.

2015

Děkuji panu doc. PhDr. Petru Čermákovi, Ph.D. za vedení této práce a vstřícný přístup a svým nejbližším za podporu během celého mého studia a za jejich trpělivost.

..

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22.5.2015

.....

Veronika Tomková

Klíčová slova

modus – subjunktiv – korpus – španělština – čeština

Abstrakt

Přípustkové věty se ve španělštině pojí s odlišnými mody podle stupně jistoty mluvčího vzhledem k platnosti výpovědi. Častými typy přípustkových vět jsou věty se spojkou *aunque* a konstrukce uvozené předložkou *por*. Jednotlivé typy mají stejná obecná pravidla pro použití indikativu a subjunktivu, ale u obou typů je užití modů jiné. V této práci se zabýváme nejprve normou platnou pro volbu modů v přípustkových větách a poté je tato norma porovnávána s územ v jednojazyčném španělském jazykovém korpusu CREA a paralelním španělsko-českém korpusu InterCorp.

Key words

mood – subjunctive – corpus – Spanish – Czech

Abstract

Concessive sentences in Spanish are associated with different moods depending on the degree of certainty with respect to the speaker's testimony. Frequent types of the concessive sentences are those with the conjunction *aunque* and structures introduced by the preposition *por*. Individual types have the same general rules for the choice of indicative and subjunctive mood, but both types have different use of these moods. In this paper we first follow the standard rules of the choice of moods in the concessive sentences and then they are compared with the Spanish linguistic corpus CREA and with the parallel Spanish-Czech corpus InterCorp.

Obsah

1	Úvod.....	6
2	Modalita.....	7
2.1	Kategorie modalit.....	7
2.2	Přehled prostředků sloužících k vyjádření modalit.....	9
2.3	Modus.....	11
2.4	Modalita a modus v češtině.....	12
3	Volba modu v přípustkových větách dle normy.....	15
3.1	Věty se spojkou <i>AUNQUE</i>	15
3.2	Věty s kvantitativně přípustkovými konstrukcemi uvozenými předložkou <i>POR</i>	16
3.3	Další možnosti vyjádření přípustky.....	17
3.4	Vliv funkční strukturace výpovědi na volbu modu.....	18
4	Analýza přípustkových struktur v korpusu CREA.....	19
4.1	Přípustkové věty se spojkou <i>AUNQUE</i>	19
4.1.1	Překážka reálná (známá).....	19
4.1.2	Překážka potenciální či neznámá.....	21
4.1.3	Překážka nemožná.....	24
4.2	Věty s kvantitativně přípustkovými konstrukcemi uvozenými předložkou <i>POR</i>	26
4.2.1	Věty s přípustkovou konstrukcí <i>POR MUCHO (...) QUE</i>	27
4.2.2	Věty s přípustkovou konstrukcí <i>POR MUY (...) QUE</i>	29
4.2.3	Věty s přípustkovou konstrukcí <i>POR MÁS (...) QUE</i>	30
4.2.4	Věty s přípustkovou konstrukcí <i>POR POCO (...) QUE</i>	32
5	České prostředky odpovídající zkoumaným přípustkovým strukturám.....	33
5.1	Zkoumané struktury se spojkou <i>AUNQUE</i>	33
5.1.1	Protějšky přípustkových vět s indikativem.....	34
5.1.2	Protějšky přípustkových vět se subjunktivem.....	35
5.2	Zkoumané struktury s konstrukcemi uvozenými předložkou <i>POR</i>	38
5.2.1	Protějšky přípustkových konstrukcí s indikativem.....	38
5.2.2	Protějšky přípustkových konstrukcí se subjunktivem.....	39
6	Závěr.....	41
7	El resumen.....	43
8	Seznam použité literatury.....	45

1 Úvod

Tato práce se zabývá problematikou volby modu v přípustkových větách ve španělštině, a sice po výrazech *aunque*, často používanou spojkou pro přípustku, dále po rovněž hojně se vyskytujících konstrukcích *por mucho que*, *por más que*, *por muy/poco... que* a jejich srovnání s češtinou.

V první kapitole se zaměříme na obecné pojetí modalit v různých lingvistických teoriích u autorů španělských, francouzských (vzhledem k tomu, že právě u nich se objevují první pojednání o modalitě) a českých a uvedeme přehled prostředků sloužících k jejímu vyjádření ve španělštině a češtině. Dále nás bude zajímat kategorie modu v obou zkoumaných jazycích.

Druhá kapitola této práce bude věnována analýze uvedených struktur na jednojazyčném španělském korpusu CREA. Zde budeme zkoumat, jaký modus se v úzu používá. V prvním oddílu se podíváme obecněji na přípustkové věty uvozené spojkou *aunque* a jejich typologii, ve druhém poté na další přípustkové konstrukce uvozené předložkou *por* a konkrétně nás bude zajímat, v jakých případech mluvčí zvolil indikativ a v jakých naopak subjunktiv. S oporou v dostupné literatuře budeme u vyhledaných příkladů zjišťovat, jaké jsou faktory ovlivňující volbu modu v přípustkových větách. Provedeme také srovnání frekvence výskytu indikativu oproti subjunktivu u obou sledovaných přípustkových struktur.

Ve třetí kapitole provedeme analýzu českých prostředků odpovídajících uvedeným strukturám na materiálu paralelního korpusu InterCorp. Pomocí dotazovacího jazyka si současně se španělským textem zobrazíme české protějšky zkoumaných přípustkových výrazů a vět, budeme si všimnout, jakými způsoby se dají přeložit jejich jednotlivé typy a také jaký modus byl zvolen pro překlad do češtiny.

Překlady z cizojazyčných zdrojů jsou vlastní, pokud nebude uvedeno jinak.

2 Modalita

2.1 Kategorie modalit

Kategorie modalit je u různých lingvistů chápána více či méně odlišně. V této kapitole se zaměříme nejprve na koncepce lingvistů zabývajících se zejména francouzským jazykem, které jsou pro danou problematiku významné, vzhledem k tomu, že v těchto dílech můžeme najít její první soustavný výklad, dále na pojetí jazykovědců španělských a tyto teorie porovnáme s teoriemi českých lingvistů.

Jako první se o modalitě jako lingvistické záležitosti zmiňuje francouzský autor Ferdinand Brunot, nehledí na ni však ještě jako na gramatickou kategorii, mluví jen o různých „modalités de l'idée“ (Zavadil, 1980, s. 12)

Švýcarský lingvista, žák Ferdinanda Saussura, Charles Bally vychází z práce Brunota, modalitou se však již zabývá důsledněji. Bally o modalitě hovoří jako o „duši věty“. Podle něj je věta nejjednodušší sdělení myšlenky a myšlení charakterizuje jako reakci na představu (*représentation*) jejím konstatováním, hodnocením, nebo přáním.¹ První úkon je záležitostí intelektu, druhý se týká citu a třetí vůle. Bally vymezil 2 části, ze kterých se vyjádření myšlenky skládá: 1. část se vztahuje k procesu, který tvoří představu, označená jako *le dictum*; 2. část, nazývaná *le modus*, odpovídá modalitě, tedy vyjádření postoje myslícího subjektu. *Dictum* odpovídá pojmu, který Eugenio Coseriu nazývá *significado estructural* (sintáctico), tedy význam vypovídající např. o kategorii čísla a času, *modus* je ekvivalentní pojmu *significado óntico*, určující např. větu jako kladnou, zápornou, tázací nebo rozkazovací.² Modalita je logicky a analyticky vyjádřena modálním slovesem a modálním podmětem, které společně utváří modus. Tímto způsobem je modalita obsažena ve výpovědích explicitních, zatímco ve výpovědích implicitních můžeme modalitu odvodit z jiných výrazových prostředků:

1. *Creo que David está allí.*

2. *¡Basta ya!*

¹ BALLY, Ch. *Linguistique générale et linguistique française*. 2. éd., entièrement refondue. Berne: A. Francke, 1944. s. 35-36.

² COSERIU, E. *El hombre y su lenguaje*. Madrid: Gredos, S.A. 1977, s. . Srov. PORTO-DAPENA (1991, s.13)

Ve větě č. 1 jsou diktum (David está allí) i modus (Creo; [yo] = modální podmět, creo = modální sloveso) explicitně vyjádřeny, zatímco ve větě č. 2, která je spíše zvoláním, takto jasná struktura není a modalitu nemůžeme odvodit z gramatických prostředků.³

Teorie G. Galicheta⁴, který se rovněž zabýval gramatikou francouzštiny, vysvětluje modalitu podle definice A. Meilleta jako „duševní postoj mluvčího k ději vyjádřenému slovesem“⁵, přičemž děj může být faktem, nebo záležitostí žádoucí, hypotetickou, nezbytnou, žádanou (chtěnou), či nejistou. Galichet dochází k myšlence, že všechny postoje, kterých je s ohledem na děj nekonečně mnoho, se redukují na dva základní: děj je viděn buď jako reálný, nebo jako možný (eventuální). V případě děje eventuálního jsou přítomny různé znaky citovosti, vůle, nebo intelektu, které podtrhují jeho nereálný charakter, proto označuje modalitu eventuální jako „subjektivní“, na rozdíl od modality skutečností, kterou nazývá „objektivní“. Nicméně i modalita objektivní může v některých případech nabýt subjektivního charakteru, je tedy nutné rozlišit citové zabarvení, které ve větě může mít podobu údivu nebo obavy mluvčího, ale nemění nic na reálnosti děje, např. ve větě: „Vy jste přistoupil na ten obchod!“ je nutno rozlišit reálný čin, tedy že posluchač přijal nabídku, a překvapení mluvčího. Galichet na gramatiku pohlíží z psychologického hlediska, což je zřejmé již z názvu jeho díla.⁶

Španělská královská akademie (RAE) obecně definuje modalitu jako „lingvistické vyjádření postoje mluvčího v souvislosti s obsahem sdělení“⁷ a dále ve shodě s tradičním termínem *animus loquendi* jako koncept vyjadřující myšlenku, že „jazykové informace jsou v mnoha případech interpretovány jako mluvní akty, které se přisuzují tomu, kdo je prohlašuje a také jako vyjádření jejich stanoviska nebo emotivních reakcí na obsah sdělení“⁸.

Na tradiční rozdělení výpovědi na diktum a modus RAE navazuje pouze z části odpovídajícím modernějším rozlišením mezi *enunciación* (mluvní akt, který

³ BALLY, Ch. (1044), s. 36-41.

⁴ GALICHET, G. *Essai de grammaire psychologique*. Paris: Presses universitaires de France, 1947, s. 97.

⁵ "l'attitude mentale du sujet parlant vis-à-vis du procès exprimé par le verbe" (*Ibid.*).

⁶ *Ibid.*

⁷ „... la manifestación lingüística de la actitud del hablante en relación con el contenido de los mensajes.“ (*Nueva gramática de la lengua española*, 2009, s. 3113)

⁸ „... las informaciones lingüísticas se interpretan en múltiples casos como acciones verbales que se atribuyen al que las emite, y también como expresiones de sus puntos de vista o de sus reacciones afectivas hacia los contenidos del mensaje.“ (*Nueva gramática de la lengua española*, 2009, s. 3113)

mluvčí uskutečňuje svými slovy) a *enunciado* (jazyková struktura, pomocí které se tento mluvní akt realizuje). Z těchto pojmů jsou odvozeny dva typy modalit – jednak *modalidad de la enunciación (enunciativa)*, jež nám dává informaci o postoji mluvčího vzhledem k výpovědi, kterou pronáší, a odpovídá strukturám tázacím, zvolacím, rozkazovacím či oznamovacím; druhý typ, označovaný jako *modalidad del enunciado (proposicional)*, se vztahuje ke stupni jistoty, s níž se předkládají obsahy vět (vyjadřuje buď možnost, jistotu, nebo nemožnost). V sémantice a modální logice se dále rozlišují různé propoziční modalit: epistémická neboli modalita znalosti (poznání), deontická jako modalita závazku (povinnosti), aletická neboli modalita nutnosti a možnosti, a další.⁹

Mluvnice současné španělštiny modalitu definuje širěji jako „psychicky motivovaný a jazykovými prostředky vyjádřený způsob platnosti výpovědi“. (Zavadil – Čermák, 2010, s. 249)

2.2 Přehled prostředků sloužících k vyjádření modalit

Dříve než se budeme zabývat přehledem výrazových prostředků modalit, je nutné zmínit typy modálních významů, kterým tyto prostředky ve španělštině odpovídají. Podle B. Zavadila a P. Čermáka¹⁰ každý predikátor (tj. verbální nositel predikace) je charakterizován modálně a musí být nositelem určitého modálního významu (MV). Autoři mluvnice rozlišují pět základních modálních významů, jejichž vznik je motivován třemi základními složkami lidské psychiky – rozumem, vůlí a citem:

- *MV reálný* – motivovaný rozumem, charakterizuje obsah výpovědi jako reálný
- *MV potenciální* – motivovaný rozumem, obsah výpovědi je imaginární (existuje jen jako představa)
- *MV tázací* – motivovaný rozumem i vůlí, obsah výpovědi jako předmět výzvy k potvrzení či doplnění informace
- *MV volní* – motivovaný vůlí, obsah výpovědi jako předmět vůle (subjektivní či objektivní)

⁹ Real Academia Española. *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros, 2009. s. 3114-3116

¹⁰ ZAVADIL, B. – ČERMÁK, P. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Praha: Karolinum, 2010, s. 248.

- *MV hodnotící* – motivovaný citem, obsah výpovědi jako předmět hodnocení Modální významy se většinou vyjadřují společně s významy časovými (kromě imperativu) a bývají obsaženy v předposledním gramatickém exponentu tvaru verba finita (VF). Modalita se však nevyjadřuje jen pomocí prostředků morfologických, ale také suprasegmentálních a lexikálních.

Prostředky pro vyjádření modality Zavadil a Čermák¹¹ rozdělují podle rovin organizační výstavby výpovědi, tedy roviny výpovědní, větné a souvětňé:

- 1) Na úrovni výpovědi jsou základními výrazovými prostředky této kategorie prostředky suprasegmentální, tedy intonace, složená z melodie a přízvuku, ke které se může připojovat např. tempo řeči, relativní kvantita samohlásek atd., a dále jsou to prostředky lexikální, které se s prostředky suprasegmentálními kombinují.
- 2) V rovině věty je modalita vyjádřena navíc slovesnými mody (způsoby), vázanými na VF. Kategorii modu se budeme zabývat více v následující podkapitole.
- 3) V rovině souvětí se výrazové prostředky modality liší podle toho, zda se jedná o souvětí souřadné, v němž má každá věta samostatnou větnou a výpovědní modalitu, nebo podřadné, které má kromě předchozích dvou zmíněných modalit ještě modalitu souvětňou, již lze vyjádřit dvěma typy souvětňých modálních konstrukcí:
 - a) konstrukcí lexikálně-souvětňou (např. *Quiero que lo hagas.* / Chci, abys to udělal.)
 - b) konstrukcí morfologicko-souvětňou (např. *Lo hago para que no pierdas la ilusión.* / Dělán to proto, abys neztratil naději.)

Podřadná souvětí mohou být z hlediska modální výstavby buď přímo modální (ve kterých se uplatňují lexikálně-souvětňé modální konstrukce), nebo nepřímo modální (morfologicko-souvětňé konstrukce).

Pro tuto práci jsou vzhledem k tématu důležitá souvětí nepřímo modální, do kterých se souvětí s vedlejší větou okolnostní přípustkovou zahrnují. Souvětí nepřímo modální jsou v Mluvnici současné španělštiny charakterizována následovně:

„Na rozdíl od souvětí přímo modálních není v souvětích tohoto typu hlavní funkcí pojmenovávat modální významy. Spojky nebo relativa (vztažná

¹¹ *Op. cit.* s. 249-272.

zájmena a příslovce) zde vyjadřují různé logické vztahy mezi myšlenkovými obsahy, vedlejší věta přitom není na větě hlavní modálně závislá. Modalita se v takové vedlejší větě vyskytuje vlastně jen proto, že jejím predikátorem je VF, které vždy musí kategorii modu nějak vyjadřovat.“ (Zavadil – Čermák, 2010, s. 266)

V případě vět přípustkových jde o vyjádření opozice MV reálného (který morfologicky vyjadřuje indikativ) a MV non-reálného (morfologicky vyjádřeného subjunktivem), tyto modální významy však můžeme odvodit z logické povahy souvětí – např. z přítomnosti podřadicí přípustkové spojky. Ve vedlejších větách souvětí nepřímo modálních ale často modálnímu významu vždy neodpovídají modální formy, které tento význam obvykle vyjadřují v jiných případech, např. v souvětích přímo modálních (tzv. formalizace modů). To platí pro subjunktiv, který se někde užívá i tam, kde je z kontextu realizace děje jasná, ale použitý modus svědčí o pochybnosti či nejistotě mluvčího, jako např. ve větě *Y, aunque muchos no lo crean, España siempre ha sido para mí lo primero.* (Zavadil, 1980, s. 124-125)

2.3 Modus

V této práci se budeme zabývat rozdílným užitím modu (slovesného způsobu) v přípustkových větách, proto se nyní zaměříme na tuto kategorii. V souladu s Ballyho teorií, zmiňovanou výše, je modus vyjádřením modalit, která je obsažena v každé větě (či větné výpovědi). Zavadil – Čermák specifikují funkci slovesných modů jako vyjádření určitých modálních významů, které spadají do širší jazykové kategorie modalit, a zároveň modus společně s časem označují jako „nejdůležitější morfologickou kategorii španělského VF“¹², vzhledem k tomu, že se podílí na vytváření predikace, základního větotvorného aktu, jejímž nositelem je právě sloveso.¹³

Ve španělštině se v nezávislé větě rozlišují následující mody:

- **indikativ**, který morfologicky vyjadřuje MV reálný
- **kondicionál**, vyjadřující MV potenciální
- **imperativ**, vyjadřující MV volní

¹² ZAVADIL, B. – ČERMÁK, P. *Mluvnice současné španělštiny: lingvisticky interpretační přístup*. Praha: Karolinum, 2010, s. 248.

¹³ *Ibid.*

- **subjunktiv**, vyjadřující MV non-reálný (potenciální nebo volní).

Non-reálný modální význam se může pojit také s některým ze tří typů vnitřní modální diferenciaci (VMD) podle stupně realizace daného děje: a) význam *faktibilní* (otevřená možnost realizace); b) význam *eventuální* (neudaná možnost realizace); c) význam *ireální* (uzavřená možnost realizace). MV tázací a hodnotící ve španělštině svůj modus nemají.¹⁴

Rozdíl mezi indikativem a subjunktivem Gili Gaya (stejně jako např. R. Lenz) vysvětluje na základě logického dělení soudů na asertorické – které potvrzují nebo popírají realitu, problematické – vyjadřující možnost a apodiktické – logicky nutné. Z těchto typů soudů se první vyjadřují indikativem a ostatní dva subjunktivem. Zde však nejde o logický obsah, ale o psychologickou vlastnost soudu.¹⁵

2.4 Modalita a modus v češtině

Z českých lingvistů, kteří se zabývali či zabývají kategorií modality, uvedeme nejdříve Evu Benešovou¹⁶, která se přiklání k pojetí V. Šmilauera a M. Dokulila a rozlišuje modalitu *subjektivní*, zde odpovídající celovětné modalitě, a modalitu *objektivní* (rozlišení modality na subjektivní a objektivní můžeme vidět i u Galicheta, jehož koncepcí modality se zabýváme výše v oddíle 2.1), tedy slovesnou (neboli modalita větného přísudku). Modalitu charakterizuje následujícím způsobem:

Modalita (tj. realizovatelnost děje)

- I. Modalita tzv. subjektivní (=větná); vztah výpovědního děje ke skutečnosti (realizovatelnost), daný v příslušném sdělení záměrem mluvčího.
- II. Modalita tzv. objektivní (=slovesná); vztah výpovědního děje ke skutečnosti (realizovatelnost), tak jak se promítá ve sdělení mluvčího:
 - 1) daný dispozicí původce děje (konatele):
 - pouhé přisouzení děje
 - nutnost, možnost, vůle
 - 2) daný stupněm reality:
 - a) reálnost (nepřízn.)
 - potenciálnost, ireálnost
 - b) různá pravděpodobnostní míra (modální částice – termín Šmilauerův), vyjadřovaná většinou parenteticky
 - 3) daný platností děje (klad, zápor)¹⁷

¹⁴ *Op. cit.*, s. 250 a 255.

¹⁵ Gili y Gaya, Samuel: *Curso superior de sintaxis española*. Barcelona: Spes 1960. s. 118.

¹⁶ PANEVOVÁ, J. – BENEŠOVÁ, E. – SGALL, P. *Čas a modalita v češtině*. Praha: Univerzita Karlova, 1971, s. 98-99

¹⁷ *Op. cit.*, s. 98

Zároveň však autorka poukazuje na tvrzení M. Dokulila, že „ve skutečnosti je jistý subjektivní moment přítomen v každém sebevěcnějším sdělení“¹⁸.

Karel Svoboda (1970) vidí modalitu (neboli modálnost, jak ji označuje) jako součást obsahu výpovědi a její podstatný rys – což platí pro věty samostatné, věty hlavní a souvětí jako celek. Definuje ji jako „vztah ke skutečnosti, vztah toho, co je ve větě hlavní nebo ve větě hlavní a na ní závislé vedlejší větě pojmenováno“¹⁹ a určuje dva typy modalit: vztahovou, která se dělí na oznamovací, tázací a žádací, a pravdivostní, jenž může být jistící, nejistotná či podmíněná. Svoboda ve svém rozboru modalit v souvětí odlišuje souvětí podřadné od souvětí souřadného tím, že o modalitě podřadného souvětí jako celku rozhoduje modalita věty hlavní.²⁰

Mluvnice *Čeština – řeč a jazyk*²¹ rozlišuje mezi modalitou a emocionalitou výpovědi. Emocionalitu výpovědi autoři definují jako vyjádření citového vztahu mluvčího ke skutečnosti a má podobu citového postoje, hodnocení (zde prolnutí s modalitou), nebo projevu citového stavu mluvčího vyznačující se výrazovou expresivitou. Modalita pak vyjadřuje stanovisko mluvčího ke skutečnosti a dělí se na jistotní, voluntativní a evaluativní modalitu.²²

*Mluvnice současné češtiny*²³ uvádí navíc jeden typ, tedy celkem rozlišuje čtyři typy modalit: skutečnostní, voluntativní (neboli deontickou), jistotní a postojovou (větnou). Autorky dále tyto typy člení do skupin na modalitu objektivní (skutečnostní a voluntativní) a subjektivní (jistotní a postojová), jak již bylo zmíněno v dřívější práci *Čas a modalita v češtině*, citovanou výše.²⁴

Modalita je v češtině vyjadřována primárně následujícími prostředky:

- 1) kategorií slovesného způsobu, resp. indikativem nebo kondicionálem – v případě modalit skutečnostní
- 2) třetím slovesným způsobem – imperativem, dále koncovou interpunkcí, slovosledem, tázacím slovem (zájmeno či příslovce), částicemi *ať*, *kež*, *necht'*, v mluvených projevech prozodickými rysy, zejména intonací – modalita postojová (větná)
- 3) modálními slovesy – voluntativní (deontická) modalita

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ SVOBODA, K. *Souvětí spisovné češtiny I*. Praha: SPN, 1970. s. 17.

²⁰ *Op. cit.*, s. 17-18.

²¹ ČECHOVÁ, M., et al. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: SPN, 2011, s. 274-278, 3. vydání

²² *Op. cit.*, s.

²³ PANEVOVÁ, Jarmila. *Mluvnice současné češtiny*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014.

²⁴ *Op. cit.*, s. 250.

- 4) lexikálními prostředky, tedy spojením slovesa být a modálních adjektiv (je jisté, nemožné), některými slovesy (např. soudí, předpokládá), či modálními částicemi – jistotní modalita²⁵

Jak jsme již zmínili, slovesné způsoby jsou v češtině tři: indikativ, kondicionál a imperativ.

Z pohledu skutečností modalit indikativ vyjadřuje nepodmíněně platný děj, kondicionál naopak podmíněně platný děj – realizovatelnému ději odpovídá tvar kondicionálu přítomného, nerealizovatelnému tvar kondicionálu minulého (v současné češtině nahrazovaný tvarem kondicionálu přítomného). Rozdíl v reálnosti/nereálnosti je tedy v češtině vyjadřován opozicí indikativu a kondicionálu, zatímco ve španělštině se jedná o opozici indikativ vs. subjektiv, o čemž bylo pojednáváno v oddíle 2.2.

²⁵ *Op. cit.*, s. 250-254.

3 Volba modu v přípustkových větách dle normy

V této kapitole shrneme současnou normu v užívání modu, tedy indikativu a subjunktivu v přípustkových větách po výrazech *aunque*, *por mucho que*, *por más que* a *por muy/poco que*.

Vedlejší věty přípustkové jsou v Mluvnici současné španělštiny definovány jako „predikační vyjádření okolnosti přípustkové povahy“²⁶, přičemž „přípustka představuje překážku v uskutečnění slovesného děje, aniž jej zcela vylučuje“²⁷.

Přípustkové věty bývají nejčastěji uvozeny spojkou *aunque* a dále konstrukcemi uvozenými předložkou *por* (a jinými).

3.1 Věty se spojkou *AUNQUE*

- a) Podle kritéria pravdivosti se rozlišuje mezi předvětím (neboli vedlejší větou, šp. *prótasis*)²⁸ hypotetickým a faktickým přípustkových vět, překážka tedy může být buď potenciální, nebo reálná.²⁹ Jak uvádí *Nueva gramática de la lengua española*, v hypotetických předvětích spojka *aunque* odpovídá přibližně výrazu (*aun*) *en el supuesto de que* ((i) za předpokladu, že) a vyžaduje sloveso ve tvaru subjunktivu, jako např. v následujícím případě: *La mona será mona, aunque se vista de seda*. U hypotetických přípustkových vět překážka může být i nemožná, sloveso vedlejší věty je potom tvořeno ve tvaru subjunktivu imperfekta či antepreterita.³⁰ Faktické předvětí nejlépe vystihují parafráze *aun dándose el caso de que* (i v případě, že) a připouští sloveso jak v indikativu, tak subjunktivu.³¹
- b) Dalším kritériem při volbě modu je skutečnost, zda je, či není předávána informace, respektive jestli je s ní účastník rozmluvy obeznámen, nebo ne. V případě, že mluvčí předává novou informaci, sloveso je v indikativu;

²⁶ Mluvnice současné španělštiny (2010), s. 523-524.

²⁷ *Op. cit.*, s. 524.

²⁸ Dělení souvětí na předvětí (*prótasis*) a závětí (*apódosis*) se ve španělštině, na rozdíl od češtiny, kromě souvětí podmínkového aplikuje i na souvětí přípustkové.

²⁹ *Nueva gramática de la lengua española* (2009), s. 3606, Mluvnice současné španělštiny (2010), s. 524.

³⁰ PORTO DAPENA, J.Á. *Del indicativo al subjuntivo. Valores y usos de los modos del verbo*. Madrid: Arco/Libros S.A., 1991, s. 255.

³¹ *Nueva gramática de la lengua española* (2009), s. 3606

pokud je tato známá i posluchači, sloveso se tvoří v subjunktivu (nazývaném *subjuntivo temático/presuposicional*).³² Více se tímto tématem budeme zabývat dále v oddílu o aktuálním větném členění níže.

Přípustkové věty se dále tvoří se slovesem v:

- indikativu:
 - pokud má spojka *aunque* význam odporovací (nebo podle některých autorů také restriktivní); vedlejší věta se v tomto případě nachází v postpozici, *aunque* se interpretuje jako souřadná spojka a je podobná odporovací spojce *pero*:

La película tuvo mil problemas de censura, aunque fue invitada al Festival de Cine de Venecia.

- subjunktivu:
 - pokud mluvčí odporuje tvrzení svého protějšku; tento typ subjunktivu se nazývá *subjuntivo polémico*:

A: No era una película como otra cualquiera; era una película de la Greta Garbo. B: ¡Aunque fuera una película de la abuela que parió a la madre de la Greta Garbo!

- pro vyjádření děje, který se odehraje v budoucnosti, přičemž jeho uskutečnění není jisté (forma *cante*)³³:

Aunque vaya con vosotros a la playa no me bañaré. (Sastre Ruano, 1997, s. 212)

3.2 Věty s kvantitativně přípustkovými konstrukcemi uvozenými předložkou *POR*

Tyto konstrukce podle Mluvnice současné španělštiny „vyjadřují intenzitu procesu nebo vlastností, jimž stojí v cestě nějaká překážka“.³⁴ Mohou být opět hypotetické, které se tvoří se subjunktivem, nebo faktické, tvořené s indikativem.³⁵ Kvantifikovanými výrazy mohou být podstatná a přídavná jména, příslovce či slovesa a kvantifikátory jsou *mucho/muy, poco* a *más*. Na místě kvantifikovaných

³² *Op. cit.*, s. 1944, SASTRE RUANO, M. Á. *El subjuntivo en español*. Salamanca: Colegio de España, D.L., 1997, s. 209-212.

³³ Nueva gramática de la lengua española (2009), s. 3602 a 3608 a SASTRE RUANO, M. Á. *El subjuntivo en español*. Salamanca: Colegio de España, D.L., 1997, s. 211-212.

³⁴ Mluvnice současné španělštiny (2010), s. 524.

³⁵ Nueva gramática de la lengua española (2009), s. 3607.

výrazů se však v těchto větách mohou také vyskytovat samostatně jen neutrální zájmeno (*poco*) nebo příslovce množství či míry (*mucho, más*). V některých případech je naopak vynechán kvantifikátor (zejména u adjektiv a adverbí).³⁶

V některých zemích (Chile, Mexiko a jiné) je v lidovém jazyce rozdíl v úzu oproti normě ten, že se před *más* vypouští předložka *por*; do vzdělané vrstvy však toto užití neproniklo (např. *Más que corra, no lo alcanza.*). V hovorovém jazyce se dále používá stupňování také u substantiv (např. *Por más Maradona que sea.*)³⁷

3.3 Další možnosti vyjádření přípustky

Kromě dvou výše uvedených možností vyjádření přípustky v souvětí existují další přípustkové výrazy či konstrukce³⁸:

- *aun* + gerundium či participium / *aun cuando* / *aun si* / – vyskytují se jak s indikativem, tak subjektivem:

Aun cuando los grupos muisca se consideraron pacíficos debieron, por fuerza de las circunstancias, hacer la guerra desigual que les plantearon los invasores.

- *aunque* + gerundium či participium: *Aun pretendiéndolo, no lo hubiéramos conseguido.*
- *con* + substantivum + *que* / *con* + adjektivum + *que*; vyžaduje indikativ: *Con lo famosa que es no vamos a sacarla.*
- reduplikativní konstrukce – vyjadřují absenci překážky, pojí se vždy se subjektivem: *Una medalla olímpica es muy valiosa, sea como sea.*
- *porque* – ve větách, kde má výraznou podobu přípustky, pojí se se subjektivem: *Porque usted lo diga, no voy a callarme.*
- *a pesar de* + substantivum / infinitiv / *que* – pojí se s indikativem i subjektivem, pokud nenásleduje infinitiv:

Los médicos se muestran muy optimistas con la operación y esperan que sea exitosa, a pesar de ser una intervención difícil.

³⁶ *Op. cit.*, s. 3616-3617.

³⁷ *Op. cit.*, s. 3618.

³⁸ *Op. cit.*, s. 3599-3601.; PORTO DAPENA (1991), s.235-236.; FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, J. *El subjuntivo*. 10. ed. Madrid: Edelsa, 1998, s. 71-72.

3.4 Vliv funkční struktury výpovědi na volbu modu

Na volbu modu obecně má vliv aktuální členění (funkční struktura) výpovědi – pokud je vedlejší věta v antepozici k větě hlavní, informace, již přináší, má charakter tématu (resp. východiska), tedy je buď známá z předchozího kontextu, nebo se předpokládá, že posluchači není neznámá. Takové konstrukce se vytvářejí se slovesem v subjunktivu, např.: *Aunque llueva, saldremos a caminar*. Konstrukce s indikativem mají význam oznamovací (resp. konstatování), situace je zde prezentovaná jako skutečná, ale také se zde objevuje jako nová informace – má tedy charakter rématu (resp. jádra). V takovém případě se v souvětí nacházejí v postpozici (*He entrenado con ilusión y con ganas, aunque fue difícil.*), jindy však mohou stát i na začátku.³⁹

³⁹ Nueva gramática de la lengua española (2009), s. 1944 a 3602.

4 Analýza přípustkových struktur v korpusu CREA

V následující kapitole se budeme věnovat praktické analýze zkoumaných struktur v jednojazyčném – španělském – korpusu CREA⁴⁰. Analýzu zaměříme nejprve na přípustkové věty se spojkou *aunque*, kde si budeme všimát faktorů ovlivňující volbu modu a zda ve větách převládá indikativ či subjunktiv. Dále budeme pokračovat rozbořem přípustkových vět se spojením *por mucho/muy/más/poco (...) que*, u kterých budeme zkoumat jednak kvantifikované výrazy, s nimiž se v úzu pojí, jednak frekvenci modu – opět opozici indikativ a subjunktiv.

4.1 Přípustkové věty se spojkou *AUNQUE*

V případě vět se spojkou *aunque* jsme v korpusu CREA nejdříve vyhledali jen samotnou předložku *aunque*, abychom zjistili, s jakými slovesy se často pojí. Pokud do vyhledávače korpusu zadáme pouze *aunque/Aunque*, výsledků pro tento dotaz korpus nalezne příliš mnoho (94 664/24 185) a nezobrazují se jednotlivé příklady, ledaže bychom použili více filtrů, což by mohlo znamenat získání omezených výsledků. Pro analýzu byla vybrána častá slovesa *ser*, *estar*, *hacer*, *poder* a *tener*. U všech sloves byly v korpusu vyhledány tvary všech osob z důvodu získání většího vzorku příkladů, nicméně některé tvary byly zastoupeny velmi řídko, jako např. tvar 2. os. jednotného i množného čísla, naopak nejčastěji se v získaných výsledcích objevoval tvar 3. os. jednotného a dále také množného čísla.

4.1.1 Překážka reálná (známá)

Prvním stupněm (typem) přípustkových vět jsou věty obsahující překážku reálnou (či známou). V tomto případě jsou předvěti tvořena se slovesem v indikativu, jak zmiňujeme v oddíle 3.1 a), což je možné vidět na následujících příkladech:

1) *Aunque soy una mujer llena de vida, la verdad es que he visto a mi alrededor mucha muerte.*

⁴⁰ REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual*. <<http://www.rae.es>> [20.5.2015]

- 2) ***Aunque** los precios **están** 35% por encima de la cifra de principios del 2004, han caído bastante desde el 25 de octubre, cuando el barril se situó a 55,67 dólares.*
- 3) *No es como yo, que **aunque** soy medio india tengo una vena española y he vivido en esta casa desde que nací, que ya mi padre era capataz de la hacienda.*
- 4) *Eres como un hijo para mí, **aunque** tienes 65 años, 9 menos que yo, no te empecines en enfrenar la realidad.*
- 5) *La fenomenología, **aunque** es un movimiento filosófico complejo y variado, se inspira básicamente en la obra de Edmund Husserl.*
- 6) ***Aunque** no soy catalán, mis años de permanencia en esta magnífica ciudad de Barcelona me han enseñado a quererla tanto como a mi Navarra natal.*

U všech těchto souvětí je volba indikativu dána již zmíněnou realností překážky, jinak řečeno, okolnosti uvedené v předvětí příkladů 1)-6) jsou fakta a mluvčí použitím právě tohoto modu vyjadřuje svou zkušenost či jistotu týkající se předávané informace, o které předpokládá, že ji posluchač nezná, nebo považuje za důležité ho s touto skutečností seznámit.⁴¹ Na kritériu zkušenosti staví Fernández Álvarez⁴² vysvětlení opozice indikativu a subjunktivu po předložce *aunque*, kdy zkušenost (*experiencia*) mluvčího s uvedeným skutkem nebo jeho jistota je důvodem pro použití indikativu ve větě a naopak pokud tuto zkušenost nemá (*no experiencia*), nebo alespoň takto daný děj prezentuje, sloveso je tvořeno v subjunktivu (na který se zaměříme v následující podkapitole).⁴³

Autor jiné gramatiky – Porto Dapena⁴⁴ ve svém díle volbu modu přisuzuje jednak postoji mluvčího, dále přítomnosti určitého elementu, který je indikátorem modality, a z hlediska sémantických změn v alternaci indikativu a subjunktivu opozici *actualidad / virtualidad*. Tato „aktuálnost“ vypovídá o realizaci děje, jež může být skutečná, ale také nemusí (např. u slovesa ve futuru, kde je děj pouze možný, či ve větách záporných), jinými slovy, mluvčí potvrzuje nebo popírá určitý čin. Protějšek aktuálnosti je „virtuálnost“ s nezávislostí na realizaci děje, jíž mluvčí vyjadřuje neutrálnost svého postoje k vyřčené pravdě, a modálně jí odpovídá subjunktiv. Tento protiklad můžeme vidět na následujícím příkladu:

⁴¹ BORREGO, J, J ASECIO a E PRIETO. *El subjuntivo: valores y usos*. 4 ed. Madrid: Sociedad General Española de Librería, 1992, s. 167.

⁴² FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, J. *El subjuntivo*. 10. ed. Madrid: Edelsa, 1998.

⁴³ *Op. cit.*, s. 58-59.

⁴⁴ PORTO DAPENA, (1991).

*Aunque no sabe nada, aprobará / Aunque no sepa nada, aprobará*⁴⁵

Porto Dapena upřednostňuje používání těchto rysů indikativu a subjunktivu před vlastnostmi jako jsou skutečnost (*realidad*) / neskutečnost (*irrealidad*) z důvodu nepřesného vyjádření podstaty těchto dvou modů.⁴⁶

Dalším příkladem reálné překážky v přípustkových větách je odporovací (či restriktivní) užití spojky *aunque*, o němž byla řeč výše v oddíle 3.1. Jak uvidíme v následujících souvětích, podřadicí spojku *aunque* je zde možné zaměnit za souřadnou spojku *ale*, aniž by se změnil význam:

7) *En Helsinki, el índice de votación no alcanzó al 75%, **aunque fue bastante superior en las comunas del norte del país.***

8) *Creo que París sigue siendo un centro vital, **aunque también estoy convencido de que ahora se puede vivir aquí y utilizar España como plataforma internacional.***

9) *El creacionismo latino fue considerado como la versión literaria del cubismo, **aunque tuvo también antecedentes futuristas e inspiraciones plásticas rusas y alemanas.***

10) *Yo, por ejemplo, no juego a la lotería, **aunque de vez en cuando hago alguna primitiva por lo de conseguir mucho dinero, a ver si me compro un teatro como Lina Morgan, que es la ilusión de mi vida.***

11) *Fabius tiene muchas cualidades, **aunque también tiene un gran problema: nadie le quiere.***

V těchto a podobných případech, tedy v souvětích s vedlejší větou v postpozici a slovesem v indikativu, se neutralizuje rozdíl mezi předvětími přípustkovými a odporovacími.

4.1.2 Překážka potenciální či neznámá

Druhým stupněm přípustkových vět jsou věty s přípustkou potenciální či neznámou, v nichž se uplatňuje sloveso v subjunktivu. V těchto větách mluvčí nemá přímou zkušenost s oznamovaným dějem, který takto představuje pouhou hypotézu. Dokládáme příklady z korpusu CREA:

⁴⁵ *Op. cit.*, s.33.

⁴⁶ *Op. cit.*, s.32-33.

- 12) *Aunque los actos suicidas sean obra de militantes de grupos terroristas, lo cierto es que cuentan con el apoyo de toda la sociedad palestina.*
- 13) *Sin embargo, aunque quizás algunos sean muy vanguardistas, reflejan muy bien su presencia física.*
- 14) *El español es considerado como la lengua de un país subdesarrollado y los padres prefieren hablar a sus hijos en el idioma del país de acogida aunque lo hagan incorrectamente.*
- 15) *Alguien que mata a nueve personas es un asesino, aunque lo haya hecho sin querer.*

Nejistota mluvčího vzhledem k činu nebo skutečnosti může být zdůrazněna navíc i jinak než jen slovesným modem, jako je tomu v příkladu 13), kde mluvčí použil adverbium pochybnosti *quizás*.

Dále je subjunktiv užíván v případech, kdy posluchač danou skutečnost zná, nebo se tak alespoň předpokládá, stejně jako mluvčí, jenž proto nezprostředkovává novou informaci:

- 16) *Aunque esté ciega, bien me doy cuenta de lo que pasa en este pueblo.*
- 17) *Sé a lo que te referías y en "eso", no nos diferenciamos mucho, aunque tú seas un hombre y yo una débil mujer.*
- 18) *Desde una perspectiva panteísta se afirma que Dios es igual a la naturaleza aunque tengan nombres diferentes, lo que equivale a asegurar que la naturaleza posee las cualidades que se atribuyen a los dioses, uno o múltiples.*

Zároveň tyto příklady vykazují neutralizaci modů, což znamená, že v takových větách lze sloveso užít jak v indikativu, tak i v subjunktivu, pokud jsou oba účastníci promluvy s informací seznámeni, nebo se jedná o obecně známé jevy. Platí však, že zvolením subjunktivu je kladen větší důraz na překážku.⁴⁷

V přípustkové větě s překážkou potenciální může být sloveso tvořeno v subjunktivu přítentu (faktibilního) či antepřítentu.⁴⁸ Podle analyzovaných příkladů v korpusu CREA však převážná většina nalezených přípustkových vět byla se slovesy v subjunktivu přítentu (např. u slovesa *ser* po zadání dotazu (*Aunque O aunque dist/2 (sea O seas O seamos O seáis O sean)* korpus našel 8458 výsledků a pro tvar *haya/hayas/hayamos/hayáis/hayan sido* jen 219). V případě oznamované

⁴⁷ SASTRE RUANO, M. Á. *El subjuntivo en español*. Salamanca: Colegio de España, D.L., 1997, s. 212.

⁴⁸ PORTO DAPENA, J.Á. *Del indicativo al subjuntivo. Valores y usos de los modos del verbo*. Madrid: Arco/Libros S.A., 1991. s. 254.

informace známé oběma stranám promluvy týkající se minulosti, či pokud se jedná o potenciální přípustku v minulosti, se uplatňuje také tvar subjunktivu kopretérta:

19) *Lo que pasa es que para mí era tan apasionante que lo elegí **aunque tuviera** que pasar hambre.*

20) *Las prensas oficiales no estaban sobrecargadas ni mucho menos, y aunque lo estuvieran podían hacer horas extra para satisfacer una exigencia comunitaria que ya se hacía clamorosa.*

Některá ze zkoumaných souvětí s indikativem subjunktivu odkazovala na budoucnost, což lze rozpoznat dle kontextu, resp. použití futura v závěti. Jak uvádí Sastre Ruano, použitím tvaru futura mluvčí vyjadřuje svou jistotu o uskutečnění děje v budoucnosti.⁴⁹ Příklady se subjunktivem jsou zde tedy znakem nejistoty k budoucímu ději:

21) *El visitante no aprenderá en esta exposición nada que no sepa ya sobre qué son y cómo funcionan los sentidos. No es ese el objetivo de los organizadores, **aunque quien tenga** curiosidad por saber qué se pensaba acerca de ello hace siglos, en las vitrinas podrá ver una selección hecha por expertos de manuscritos y libros antiguos que tratan del asunto.*

22) ***Aunque** el alcohólico **esté** abstinente, la familia competitiva criticará la manera de lograrlo, y le indicará la mejor manera de hacerlo.*

23) ***Aunque** el panorama económico **sea** poco alentador, Venus la favorecerá.*

Často se v korpusu objevovala přípustková souvětí tohoto typu:

24) *Es maravilloso ganar, **aunque sea por poco**.*

25) *El hecho es que los nombres que aparecen en este libro son las auténticas estrellas, y **aunque sólo sea por una vez**, nadie les puede quitar el mérito de haber iniciado una aventura tan crucial para los habitantes de nuestro país.*

26) *Hay que darse cuenta de que cada vez es más difícil para un chico(a) encontrar una pareja que le haga feliz y comparta su vida, **aunque sólo sea por una corta temporada**.*

27) *Señor alcalde, no se ponga la venda y vea la realidad de Madrid, **aunque sólo sea por el bien del Partido Popular**".*

28) *Y Beresford lo ha conseguido, como consiguen sus protagonistas ablandar, **aunque sólo sea por unos instantes**, los corazones de sus guardianes.*

⁴⁹ *Op. cit.*, s.212.

Tato předvěť podle RAE vyjadřují takzvanou minimální hodnotu neboli poslední (či krajní) důvod pro uskutečnění sledovaného cíle, se slovesem v subjunktivu se nachází v postpozici a závěťi často mají prospektivní obsah (použitím futura, imperativu – př. 27, nebo modální perifráze). V příkladech nalezených v korpusu v závěťi figuroval často také indikativ (příklady 24-26) a v dalších i indikativ anteprezentu (28).⁵⁰

4.1.3 Překážka nemožná

Třetím typem přípustkových vět je vyjádření přípustky či hypotézy nemožné pomocí tvarů subjunktivu kopretérity (imperfekta) v případě děje v přítomnosti a budoucnosti, nebo subjunktivu antepreterity, pokud je řeč o ději v minulosti. V následujících příkladech imperfektum subjunktivu vyjadřuje neuskutečnění děje – vyřčení pouhé hypotézy – v přítomnosti (29-30) či v budoucnosti (31-32):

29) *Genaro, entiéndeme: yo ya no puedo permitir que sigas oficiando misa en mi parroquia, ahora, ni **aunque fueras** sacerdote.*

30) ***Aunque fuera** el tío más soso y más desaborío del mundo, el trabajo es el trabajo, y si hay que hacer reír y entretener, pues se hace.*

31) ***Aunque estuviera** en la miseria, no encadenaría mi libertad de artista por todos los bienes de este mundo.*

32) *Sé que somos pobres y que nos costará mucho sacar adelante a Silvia, pero yo mantendría a la niña **aunque tuviera que alimentarla** con un pan duro", señaló Mercedes.*

V souvětích se slovesem v protazi ve tvaru subjunktivu antepreterity hovoří o ději neuskutečněném v minulosti:

33) ***Aunque hubiera sido** deseable realizar un muestreo probabilístico de la población, no fue posible contar con un marco muestral debido a que no existe un censo específico para población tarahumara, y la factibilidad de realizarlo se enfrentó con la imposibilidad de ubicar físicamente a la población.*

34) ***Aunque Kepler hubiera sido atacado** por protestantes y católicos, en definitiva sus teorías sólo afectaban a la física de las esferas celestes e, incluso, sus*

⁵⁰ Nueva gramática de la lengua española (2009), s. 3604.

observaciones le servían para deducir de ellas la existencia de Dios, con lo cual enlazaba directa y explícitamente con Platón y con las teorías pitagóricas.

35) *Al regresar a su casa de Madrid, después de una corta temporada de playa, advertía con asombro lo tostada que estaba su piel, **aunque se hubiera estado viendo** a diario reflejada en los espejos de su vivienda veraniega.*

36) *Ocurrió tan rápido que nadie se dio cuenta de lo que había pasado, ni **aunque hubieran tenido** mentes para preguntárselo.*

37) *Era un poco impropio que no se hubiera limitado a darme una palmada en el hombro y a desearme ventura, **aunque hubiera sido** retóricamente y durante varios minutos.*

Celkovou frekvenci výskytů indikativu a subjunktivu ve spojení se zvolenými pěti slovesy jsme zaznamenali do tabulky níže:

Spojení	Indikativ	Subjunktiv
Aunque + ser	21 200	11 000
Aunque + estar	5 200	1 800
Aunque + tener	4 400	1 800
Aunque + hacer	1 800	500

Z této analýzy můžeme vidět, že v našem hledání v přípustkových větách se spojkou *aunque* jasně dominoval indikativ. U nejčastěji vyskytujícího se slovesa *ser* byl výskyt subjunktivu poloviční oproti indikativu. Ve spojení s ostatními slovesy se subjunktiv vyskytoval ještě o něco méně.

4.2 Věty s kvantitativně přípustkovými konstrukcemi uvozenými předložkou *POR*

Dalšími frekventovanými výrazy, kterými lze v souvětí vyjádřit přípustku kromě již analyzované a hojně používané spojky *aunque*, jsou kvantitativně přípustkové konstrukce začínající předložkou *por*. Jak jsme již zmínili výše v oddíle 3.2, kvantifikovanými výrazy mohou být podstatná a přídavná jména, příslovce či slovesa a kvantifikátory jsou *mucho* či jeho varianta *mu* před adjektivy a adverbii, dále *más* a *poco*. V těchto konstrukcích je vyjádřen počet, kvantita, či nejzazší (krajní) stupeň určité vlastnosti, jež jsou vyhodnoceny jako nedostatečné pro uskutečnění děje v hlavní větě.⁵¹

Obecné rozdělení vět s těmito přípustkovými konstrukcemi je stejné jako u vět se spojkou *aunque* – dělí se na hypotetické a faktické, pravidla pro volbu modu se však již liší v tom, že faktické se pojí jen s indikativem, jak uvádí RAE.⁵² Nicméně jak je řečeno ve více lingvistických pracích (Fernández Álvarez, Sastre Ruano, Porto Dapena) a současně na základě výsledků analýzy v korpusu CREA můžeme konstatovat, že častější je v těchto přípustkových větách použití subjunktivu než indikativu, jak uvidíme dále v konkrétních příkladech.

V tabulce níže uvádíme, s jakými kvantifikovanými výrazy a mody se jednotlivé konstrukce pojí, v následující podkapitole je poté odděleně analyzujeme podrobněji:

Přípustková konstrukce	Kvantifikované výrazy	Modus
Por mucho	substantiva, verba	indikativ, subjunktiv
Por muy	adjektiva, adverbia	indikativ, subjunktiv
Por más	substantiva, adjektiva, adverbia, verba	indikativ, subjunktiv
Por poco	substantiva, adjektiva, adverbia, verba	(indikativ), subjunktiv

⁵¹ Nueva gramática de la lengua española (2009), s. 3616.

⁵² *Ibid.*

4.2.1 Věty s přípustkovou konstrukcí **POR MUCHO (...) QUE**

Přípustkové věty uvozené *Por/por mucho (...) + que* se v korpusu CREA nacházely nejčastěji se slovesem, tedy udávaly stupeň či míru určitého děje v předvěti. Dále se pojí se substantivy, s nimiž kvantifikátor *mucho* kongruuje v rodě a čísle (*muchos libros*).

Příkladů se slovesem v indikativu bylo v korpusu vyhledáno výrazně méně (konkrétní proporcionální přehled viz níže) a uvedeme je tedy jako první, ve spojení se slovesem jako kvantifikovaným výrazem:

- 1) *Por mucho que lo intento, no entiendo absolutamente nada.*
- 2) *Por mucho que ha avanzado la matemática lo que no ha conseguido es un procedimiento mecánico para construir fórmulas; todo sigue dependiendo de que alguien coloque los símbolos de cierta manera y caiga en algo.*
- 3) *El Gobierno, por mucho que estira la sonrisa, no da la impresión de que esté con la moral tan alta como dice, o que haya recuperado tanto la iniciativa como presume.*
- 4) *Por mucho que se empeñó, nunca pudo dejar de pintar del todo.*
- 5) *Por mucho que seguí interrogándolo, no logré que me dijera nada más.*

V těchto příkladech můžeme opět vidět vliv zkušenosti mluvčího na volbu modu, jež je zde důvodem k volbě indikativu, a dále také faktualnost děje v předvěti, stejně jako u vět se spojkou *aunque*. Zároveň se u všech výše uvedených souvětí v hlavní větě vyskytuje sloveso v záporu, jak je pro tyto konstrukce uvozené předložkou *por* typické.

Výrazně často se ve výsledcích vyhledávání v korpusu objevovala souvětí se slovesy *empeñarse* a *intentar* ve vedlejší větě, což koresponduje s významem přípustkové konstrukce *por mucho que* jakožto míry nějakého konání či vlastnosti jevící se jako nedostatečné – tato slovesa tedy doslova vyjadřují vynaložené úsilí, resp. záměr k uskutečnění děje, který je však v závěti uveden jako neuskutečněný.

Celkově však v této konstrukci v korpusu jasně dominuje subjunktiv:

- 6) *Por mucho que busquemos inconvenientes, no los encontramos, manifestó ayer Úbeda.*
- 7) *Por mucho que se empeñen las compañías tabaqueras en hacer creer lo contrario, el tabaco afecta a la química del cerebro y es, por tanto, una droga.*

8) *Ya estamos todos de acuerdo en que la criminalidad de ETA es despiadada y brutal. Pero estos adjetivos, **por mucho que se repitan**, no dan clave alguna para resolver el problema.*

9) *El hombre es un ser muy pequeñito y, **por mucho que avance** intelectualmente, siempre habrá algo inmenso que estará por encima de su inteligencia.*

Kde volba subjunktivu je stejně jako u vět se spojkou *aunque* dána tím, že mluvčí nemá zkušenost s dějem ve větě hlavní, případně z důvodu nepředávání nové informace (pokud mluvčí předpokládá, že je s ní posluchač obeznámen).

Méně se v korpusu vyskytovaly příklady se substantivem jako kvantifikovaným výrazem po výrazu *por mucho*:

10) ***Por mucho cerebro que tenga** un ordenador, son fundamentales los brazos y las piernas para llegar a algún sitio.*

11) *Le vuelvo a repetir que **por muchas campañas que se intenten**, la gente no se va a creer que el Opus es una sociedad truculenta y medio mafiosa.*

12) *Y así es la cosa, **por muchas vueltas que le demos** al asunto, y por muchas palabras que le pongamos.*

13) *Aquellos eran tiempos y no éstos, **por mucho paro que haya**, que lo hay, que yo no voy a decir que no lo hay, pero, convéncete, muchacho, que también hay mucho vago y falta de ambición, y, donde no hay ambición, pues no puedes esperar nada.*

Zajímavý je příklad 13), ve kterém můžeme nejdříve zaznamenat vyjádření nejistoty či absence zkušenosti mluvčího pomocí subjunktivu v přípustkové větě *por mucho paro que haya*, a vzápětí utvrzení o skutečnosti *...que lo hay*. Pro tento příklad platí vysvětlení Fernándeze Álvareze proč v těchto přípustkových konstrukcích s předložkou *por* bývá tak často volen subjunktiv – v určitých případech mluvčí raději prezentuje děj jako nejistý s ohledem na kontext souvětí.⁵³ V tomto případě lze říci, že mluvčí zpochybňuje fakt nezaměstnanosti vzhledem k tomu, že je mnoho líných lidí a také nedostatek ambicí.

Celkový výskyt modů v přípustkových větách po výrazech *por mucho (...) que* s indikativem a subjunktivem uvádíme v tabulce:

⁵³ FERNÁNDEZ ÁLVAREZ (1998), s. 71.

Přípustková konstrukce	indikativ	subjunktiv
Por/por mucho/a(s) ... que	40	460

4.2.2 Věty s přípustkovou konstrukcí **POR MUY (...) QUE**

Jak bylo řečeno výše (4.2), kvantifikátor *muy* je variantou výrazu *mucho* před adjektivy a adverbii. U přípustkové konstrukce s výrazem *por muy ... que* jsme v korpusu našli, stejně jako u předchozího typu, více vět se subjunktivem. Pro ukázkou nejdříve uvádíme souvětí, kde kvantifikovanými výrazy v předvětí byla adjektiva:

- 14) *Por muy próximos que sean los intereses, un aliado nunca estará en la posición de un confidente.*
- 15) *Por muy descabellada que pueda parecer la idea, este geólogo norteamericano cree que estos monos consiguieron cruzar todo un océano sobre algún tipo de balsa.*
- 16) *Por muy liberada que se sienta, por muy realizada, ocupada, estresada e incorporada a la vida moderna que esté, siempre es la más sacrificada y la que se ocupa de todo.*
- 17) *Las leyes, por muy justas que sean -y a veces precisamente por ser muy justas- necesitan ser tuteladas, pues la experiencia nos muestra que no siempre logran imponer la justicia por sí solas.*

Kromě klasického případu přípustkové věty s jedním kvantifikovaným adjektivem se objevují i souvětí, kde se vyskytuje více vedlejších vět za sebou, jako v příkladu 16), v němž je také kvantifikován několikanásobný přívlastek.

Dále spojení *por muy...* kvantifikuje adverbia:

- 18) *Por muy rápido que se trabaje, la carretera no estará concluida hasta pasados seis meses como poco.*
- 19) *Por muy bien que haya funcionado en otras ocasiones, en creatividad lo que sirvió en el pasado puede no servir para el anuncio presente.*
- 20) *Por muy lejos que estemos geográficamente, estamos todos parados sobre el mismo planeta", expresa.*
- 21) *Por muy mal que vayan las cosas, por mucho dinero que pida la princesa, por más artículos que publique la Prensa, el protocolo es el protocolo.*

I tentokrát se v korpusu vyskytl případ s opakujícími se přípustkovými větami začínající předložkou *por* v jednom souvětí (21), s adverbium však pouze v jedné z nich, v dalších předvětích šlo již o kvantifikovaná substantiva.

Přehled frekvence modů v tomto typu přípustkových vět viz tabulka:

Přípustková konstrukce	indikativ	subjunktiv
Por muy ... que	2	488

Výskyt indikativu byl u této přípustkové konstrukce marginální. Jediné dva příklady nalezené v korpusu byly tyto:

22) *La Escuela de la Belleza por muy innovadora que parecía no era nada más que la concretización de un sueño acariciado desde Calfou I.*

23) *Por más que sea un sueño, por muy claramente que sé cuando despierto que es un sueño, mientras lo vivo, nunca tengo la sensación de que sea imaginario: lo vivo de un modo real: ¡vuelo!*

Pokud bychom se zamysleli, proč v těchto větách autor zvolil indikativ, pak podle obecných pravidel volby modů můžeme říci, že důvodem je patrně vyšší jistota či zkušenost mluvčího s konstatovaným dějem. V příkladu 23) je evidentně užití indikativu zdůrazněním jistoty mluvčího, již lze rozpoznat i z adverbia *claramente*.

4.2.3 Věty s přípustkovou konstrukcí **POR MÁS (...)** **QUE**

Tento typ přípustkové konstrukce měl v korpusu CREA největší zastoupení. Jak také uvádí RAE, v americké španělštině byl zaznamenán častější výskyt *más* ve srovnání s *mucho/muy*, stejně jako v klasické španělštině, zatímco v současné evropské španělštině je v těchto kontextech preference výrazu *muy*.⁵⁴ Podle naší korpusové analýzy je rozvrstvení konkrétně následující – 1613 případů v americké španělštině oproti 1382 případům v evropské španělštině. Rozdíl v úzu v porovnání americká/evropská španělština tedy není až tak značný a dalo by se proto říci, že

⁵⁴ Nueva gramática de la lengua española (2009), s. 3616.

přípustkové výrazy s kvantifikátorem *más* jsou obecně ze všech typů nejrozšířenější.

Pokud se podíváme na konkrétní případy, uvidíme, že kvantifikovanými výrazy mohou být všechny slovní druhy, uplatňující se v přípustkových konstrukcích s předložkou *por* – substantiva, adjektiva, adverbia i verba.

24) ***Por más que muchos escritores declaren que obtener un premio es sólo un granito más dentro de su gran arenero literario, recibirlo siempre es motivo de festejo.***

25) ***Por más pequeño que sea el pueblo, goza de los mismos derechos que la ciudad cabecera del partido o cualquier otro pueblo del distrito", afirmó el funcionario.***

26) ***A algún operador se le ocurrió decir que el mercado "parece un automóvil cuyo motor funciona sin aceite. Por más gasolina que se le inyecte, no se mueve".***

27) ***Por más lejos que te ubiques él parece estar a centímetros de tu nariz, cara a cara, desafiándote a cruzar una zona inexplicable, como si fueras a jugar a la ruleta rusa con un par de ex convictos.***

I v tomto případě většina výsledků korpusové analýzy obsahovala sloveso v subjunktivu; ty přípustkové věty, které se pojily s indikativem, opět doslovně vyjadřovaly vynaložené úsilí mluvčího (mluvčích):

28) ***Por más que nos esforzamos en recordar que estamos en China no podemos dejar de sentirnos como en casa.***

29) ***Por más esfuerzos que hice para evadir los dardos emponzoñados del destino, no pude escapar a mi suerte...***

Jak upozorňuje RAE ve své gramatice, v americké španělštině se také objevují případy varianty dequeisma (v korpusu jsme těchto příkladů našli jen 12), které norma nepřipouští⁵⁵:

30) ***Pero el poeta rechaza la idea, por más de que la figura excepcional de la Doncella, su simbolismo, le son particularmente gratos.***

Výskyt modů ve výsledcích korpusové analýzy byl následující:

Přípustková konstrukce	indikativ	subjunktiv
Por más (...) que	162	338

⁵⁵ *Op. cit.*, s. 3617.

4.2.4 Věty s přípustkovou konstrukcí *POR POCO (...) QUE*

Poslední variantou přípustkových vět, jíž se budeme zabývat, jsou věty uvozené výrazem *por poco (...) que*. Tento typ vět vyžaduje subjunktiv; podle některých lingvistů (Borrego et al., Fernández Álvarez) je zřejmě důvodem pro volbu tohoto modu jejich podobnost s podmínkovou vazbou *a poco que*. Příklady z korpusu jsou toho dokladem:

31) *Por poco que el lector haya tocado el mundo literario y artístico que ha rodeado al autor, se encontrará a cada paso con sorpresas o confirmaciones vecinales.*

32) *Por poco que yo creyera que estaba diciendo, ellos lo convertían en mucho.*

33) *Por poco perspicaz que fuera, diez minutos de viaje serían suficientes para averiguar que Ferri no era sobrino mío.*

34) *Incluso caminando con extremo tino, por poco sensibles que seamos, nos daremos cuenta de que nuestros pasos echan por tierra invisibles arquitecturas de cristal.*

35) *Por pocos paseos que dé por la colonia, sabrá a qué me refiero.*

Vyskytl se pouze jeden případ s indikativem:

36) *Y de cualquier modo, lejos de ser una iniquidad perpetrada por el Capitalismo contra el Tercer Mundo, más bien refleja, por poco que se piensa en ello, una notable mejora en las condiciones de vida de esas poblaciones.*

Četnost výskytu této přípustkové konstrukce byla v korpusu nejmenší. Frekvenci užití modů uvádíme opět v tabulce:

Přípustková konstrukce	indikativ	subjunktiv
Por poco (...) que	1	89

5 České prostředky odpovídající zkoumaným přípustkovým strukturám

V této kapitole se zaměříme na analýzu přípustkových struktur ve španělštině, které jsme zkoumali v předchozí kapitole, a sice na materiálu paralelního, španělsko-českého korpusu InterCorp⁵⁶ v rámci Českého národního korpusu. Hledání v tomto korpusu bylo snazší z důvodu jeho možnosti zadat přesný typ dotazu pomocí tzv. regulárních výrazů, a následně si zobrazit přehledné výsledky našeho zadání. V korpusu jsme pracovali s jedním směrem překladu ze španělštiny do češtiny. V nalezených výsledcích přípustkových vět nejdříve se spojkou *aunque* a v další části s konstrukcemi uvozenými předložkou *por* si budeme všimnout systémových protějšků přípustky v češtině a také jaký modus či jiné prostředky vyjádření modality byly v překladu použity.

5.1 Zkoumané struktury se spojkou *AUNQUE*

Spojka *aunque* měla v korpusu několik ustálených překladů do češtiny, které se v příkladech opakovaly, a sice tyto spojky a částice:

- přestože
- i kdyby
- i když
- ale
- třebaže
- ač/ačkoliv
- jelikož
- ať
- jakkoli
- zatímco

V celkovém výsledku hledání ve španělské části textů převažovaly příklady se subjunktivem. Tento modus byl do češtiny překládán buď jako indikativ, nebo

⁵⁶ Čermák, P. – Vavříň, M.: *Korpus InterCorp – španělština, verze 7 z 19. 12. 2014*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2014. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz/intercorp>

kondicionál, případně v některých větách byla přípustka vyjádřena jen spojkou (např. i kdyby) bez slovesa. Nejprve se podíváme blíže na příklady přeložené pomocí indikativu.

5.1.1 Protějšky přípustkových vět s indikativem

V případě španělštiny volba indikativu v přípustkových větách znamená jistotu či zkušenost mluvčího vzhledem k oznamovanému ději a reálnost přípustky, proto jsme se i v českém překladu zaměřili na tato hlediska volby modu. Níže uvádíme několik příkladů, v nichž byl použit indikativ jak ve španělském originále, tak i v překladu do češtiny:

1) ***Aunque** las competencias europeas **son limitadas** en esta materia, también era importante que el Parlamento Europeo diera su opinión como seguimiento del Libro Verde publicado por la Comisión.*

Třebaže jsou evropské pravomoci v tomto směru **omezené**, bylo velmi důležité i to, že Evropský parlament poskytnul své stanovisko v návaznosti na Zelenou knihu, kterou Komise vydala.

2) ***Aunque** el progreso **ha sido** notable durante los últimos diez años en cuanto al desarrollo de las relaciones bilaterales entre la UE y América Latina, hay que seguir tomando futuras medidas.*

Ačkoli došlo v posledních deseti letech k významnému pokroku v oblasti rozvoje bilaterálních vztahů mezi Evropskou unií a Latinskou Amerikou, je třeba, aby byly podniknuty další kroky.

V těchto větách odpovídá pravidlo volby indikativu zmíněné výše, jelikož v obou případech je přípustka reálná a mluvčí nepochybují o pravdivosti této skutečnosti. V příkladu 2) je navíc jistota mluvčího podpořená faktem, že děj se odehrál v minulosti (období posledních deseti let).

Často byla spojka *aunque* překládána jako odporovací spojka *ale*. Podobnost španělských spojek *pero* a *aunque* jsme zmínili v podkapitole 4.1.1, kde jsme se zabývali možností použít *aunque* jako odporovací spojku, aniž by se změnil význam souvětí. Tato zaměnitelnost tedy platí i v češtině, i když spojkou *ale* nebyly překládány jen případy, kdy se předvětí nacházelo v postpozici, jako u příkladu č. 5 (a také u příkladů se subjektivem):

3) *Durante el período de investigación original, existían importaciones a bajo precio de Indonesia y Malasia, **aunque** las cantidades **estaban** todavía*

considerablemente por debajo de los niveles constatados para China en el período de investigación original.

V období tohoto šetření se uskutečnily levné dovozy z Indonésie a Malajsie, **ale** příslušná množství stále **zůstávají** podstatně pod úrovněmi zjištěnými pro Čínu v období původního šetření.

4) *Parecía enojada con él , **aunque en realidad no lo estaba.***

Vypadala jsem, že se na něj zlobím, **ale nezlobila jsem se.**

5) ***Aunque no es** como cuando un niño aprende a hablar. Él entiende el significado de la palabra, pero no puede pronunciarla.*

Ale není to stejné, jako když se učí mluvit dítě - rozumí významu slov, jen je nedokáže správně formulovat.

5.1.2 Protějšky přípustkových vět se subjunktivem

Přípustkové věty se subjunktivem se do češtiny překládají více způsoby. V oddíle 2.4 jsme se zabývali vyjádřením opozice reálnosti a nereálnosti v češtině pomocí modů indikativu a kondicionálu, která přibližně odpovídá opozici indikativu a subjunktivu ve španělštině, z hlediska modality skutečností. Tvar kondicionálu byl jednou z variant překladu přípustkových vět se subjunktivem:

6) *Después, **aunque te estés muriendo de sed no tomes agua en ninguna parte.***

Potom se už nikde nesmíš napít, **i kdybys umírala žízni.**

7) *Nunca hubiera permitido que un amigo enfermo, **aunque ya no lo quisiera, aunque ya no estuviera enamorada de él, se subiera a un tren con cuarenta de fiebre, dije.***

Nikdy bych nenechala nemocného přítele, **i kdybych ho už neměla ráda, i kdybych už do něj nebyla zamilovaná, nikdy bych ho nenechala nastoupit se čtyřicítkou do vlaku, řekla jsem.**

V příkladu 7) je v obou jazycích vyjádřena přípustka nemožná – ve španělštině subjunktivem antepreterita a v češtině kondicionálem a zdůrazněním nemožnosti uskutečnění děje výrazem nikdy.

Další variantou překladu subjunktivu do češtiny je použití modálního slovesa (o modálním slovese jakožto jednom z prostředků vyjádření modality

v češtině, v tomto případě modality voluntativní podle Mluvnice současné češtiny, jsme pojednávali oddílu 2.4) :

8) ***Y aunque** la tentación sea muy fuerte de divertirse por las calles de París y sé muy bien que hay muchas tentaciones, quiero pedirles en nombre del Comité Olímpico que guarden su elegante esplendor por lo menos hasta después de la ceremonia de apertura.*

A přestože pokušení předvést se v pařížských ulicích v nové paradě **může být** silné - jako by samy pařížské ulice nebyly dost velkým pokušením - chtěl bys vás požádat jménem olympijského výboru, abyste tu svou krejčovskou nádheru šetřili aspoň do slavnostního zahájení.

V dalších případech byla vyjádřena nejistota mluvčího částicí pochybnosti, která je dalším prostředkem vyjádření modality v češtině, konkrétně modality jistotní:

9) ***Aunque** personalmente **no esté** muy entusiasmado por un aumento en las cifras, creo que sería de gran ayuda ser más franco y más concreto respecto del papel de la comisión.*

Třebaže já osobně **možná nebudu** tak nadšený, pokud jde o početní přírůstky, myslím si nicméně, že je mimořádně užitečné být otevřenější a konkrétnější, pokud jde o úlohu výboru.

V této přípustkové větě (9) navíc bylo pro překlad zvoleno futurum, vzhledem k tomu, že je promluva směřována do budoucnosti. O vlastnosti subjunktivu odkazovat do budoucnosti jsme pojednávali v podkapitole 4.1.2, kde jsme zmínili, že pokud se v souvislosti s prospektivně orientovaným tvrzením používá sloveso ve tvaru subjunktivu, je tím dána najevo opět nejistota mluvčího. Pokud by si byl mluvčí jistý, že se tento děj v budoucnosti odehraje, zvolil by tvar futura. V následujícím příkladu je nejistota mluvčího o budoucnosti zřejmá:

10) ***Aunque** la operación **tenga** éxito, es decir, si vive... creo que se quedará paralítico.*

I když bude operace úspěšná a bude žít, stejně bude ochrnutý po zbytek života.

V korpusu CREA jsme ve výrazech se spojkou *aunque* nacházeli typ přípustkových vět *aunque sólo sea...*, které vyjadřují „minimální hodnotu“ nebo krajní důvod k uskutečnění určitého děje, jak uvádíme výše v oddíle 4.1.2, a v korpusu InterCorp se těchto konstrukcí také vyskytovalo početné množství. Zde je několik ukázek:

11) *Es posible que regrese en septiembre, **aunque sólo sea** para encargarme de embalar mis cosas y enviarlas a Madrid.*

Je možné, že se v září vrátím, **i kdyby to bylo jen**, abych si sbalila věci a poslala je do Madridu.

12) *Es necesario que el Tribunal continúe con su labor, **aunque solo sea por el hecho de que muchos criminales están en libertad y un número significativo de casos siguen necesitando un examen fiable.***

Potřebujeme, aby práce tribunálu pokračovala, **nejen z toho důvodu**, že mnoho zločinců je dosud na svobodě a významný počet případů stále vyžaduje spolehlivé prošetření

13) ***Aunque sólo fuera por motivos de seguridad, actuaban por separado y sin ninguna comunicación entre ellos.***

I kdyby jen z důvodů bezpečnosti, každá z nich jednala samostatně a neudržovaly mezi sebou žádné spojení.

14) *Pero me pide que sea consciente de eso, **aunque sólo sea por mi trabajo.***

Ale prosí mě, abych si to uvědomil, **aspoň** kvůli svému psaní.

Ve většině případů (jako u př. 11) byla tato přívlastková konstrukce překládána jako „i kdyby... jen“, tedy krajní důvod byl v překladu zachován použitím příslovce „jen“. Někdy bylo v překladu sloveso z přípustkové věty vypuštěno a zkráceno na spojení „i kdyby jen“ (př. 13), nebo částici „aspoň“ (př. 14), které rovněž vyjadřují krajní důvod pro uskutečnění děje hlavní věty.

Ne vždy však byl v překladu uplatněn náznak pochybnosti ze španělského slovesa v subjunktivu a v českých protějšcích se nacházel indikativ, jako v souvětí níže:

15) *Mucha de la responsabilidad recae en el Consejo y esperamos que responda a la petición del Parlamento Europeo y la asuma inmediatamente, **aunque no esté hoy aquí.***

Velká část zodpovědnosti leží na Radě a my doufáme, že zareaguje na výzvu Evropského parlamentu a této zodpovědnosti se chopí, **přestože tu dnes není zastoupená.**

V tomto příkladu bychom tuto volbu modu mohli zdůvodnit tak, že mluvčí hovoří o známé skutečnosti, která mohla být zmíněna v předchozím kontextu, nebo je všem posluchačům známá, a proto použil subjunktiv (nazývaný ve španělské terminologii *subjuntivo temático/presuposicional*, viz oddíl 3.1)

5.2 Zkoumané struktury s konstrukcemi uvozenými předložkou *POR*

Druhý typ přípustkových vět, který jsme rovněž zkoumali ve španělsko-českém korpusu, nepředstavoval tolik rozsáhlý repertoár českých protějšků, jaký jsme zaznamenali u vět se spojkou *aunque*. Rozdíly v kvantifikátorech *mucho*, *más*, *muy* a *poco* nebyly v češtině výrazně odlišné. Nejčastěji byly tyto konstrukce překládány těmito výrazy:

- *jakkoli* či *jakýkoliv* ve spojení s kvantifikovaným slovním druhem
- složeniny z adjektiv či adverbíí vyjadřující nejvyšší možnou míru vlastnosti⁵⁷, např. *sebemenší*, *sebevíc*

Tyto výrazy však nebyly jedinými ekvivalenty zkoumaných přípustkových konstrukcí, v některých případech byla přípustka v češtině přeložena opisem či ustáleným výrazem užívaným v češtině, jak ukážeme v dalším rozboru.

5.2.1 Protějšky přípustkových konstrukcí s indikativem

Stejně jako u analýzy v korpusu CREA, i v paralelním korpusu ve výsledku hledání se nejčastěji vyskytovaly věty se subjunktivem ve španělském textu, příkladů s indikativem jsme našli jen několik:

1) *Y, como bien sabéis por mis informes, por muchas exégesis que intenté aplicar a las palabras, ningún resultado encontré.*

A jak dobře víte z mých zpráv, **at' jsem se pokusil použít jakýkoli výklad**, nedobral jsem se žádného výsledku.

2) *Por muchos gruñidos evasivos que Arthur profería, el desconocido parecía resuelto a hablar con él.*

At' Arthur mručel sebeneutrálněji, ten člověk byl zřejmě rozhodnut, že se s ním bude bavit.

3) *Por más esfuerzos que hacía no lo recordaba y eso la hacía sufrir.*

Avšak at' se snažila sebevíc, nedokázala se rozpomenout, a to ji trápilo.

⁵⁷ BOZDĚCHOVÁ, I. Ke stupňování složených přídavných jmen. *Naše řeč*. 1990, 73(5). Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php>

U všech těchto příkladů s indikativem se jednalo o děj uskutečněný v minulosti a české protějšky těchto vět obsahovaly slovesa rovněž v indikativu minulého času. Kvantifikované výrazy byly v českých větách v některých případech zaměňovány – viz příklad 2) a 3), kde bylo španělskému kvantifikovanému substantivu protějškem v češtině sloveso.

5.2.2 Protějšky přípustkových konstrukcí se subjunktivem

Věty s přípustkovou konstrukcí tvořené se slovesem v indikativu měly v češtině protějšky více typů.

4) *Tenemos que ser muy claros sobre esta cuestión: nunca lograremos un 100 % de seguridad, **por muchas medidas que adoptemos y por muchos datos que recopilemos.***

Musíme mít zcela jasno v jednom: nikdy nedosáhneme stoprocentní bezpečnosti, **at' přijmeme sebevíc opatření a shromáždíme sebevíc údajů.**

U tohoto souvětí byl v češtině použit výše zmíněný složený tvar adverbia vyjadřující nejvyšší možnou míru adverbia více a volba subjunktivu ve španělské větě je zde dána orientací děje do budoucnosti, jenž je promítnuta i v českém ekvivalentu.

Kvantifikace obsažená ve španělské konstrukci *por mucho que* a dalších nebyla vždy uplatněna v jejích systémových protějšcích v paralelním korpusu, jak můžeme pozorovat na příkladech níže:

5) *Estos cambios, **por muy bien intencionados que sean**, en realidad frenarán el proceso de conseguir la igualdad para las mujeres trabajadoras.*

Přestože jsou tyto změny dobře míněny, ve skutečnosti povedou ke zmrazení procesu zrovnoprávnění pracujících matek.

6) *Ahora, tú me ves, aperreada todo el día de Dios, si no estoy entre pucheros, lavando bragas, ya se sabe; que una no puede dividirse y **por mucha disposición que tenga**, con una criada para siete de familia, **a duras penas se puede ser señora.***

Jenom se podívej, běhám udřená celý den, najdeš mě jenom mezi hrnci nebo u prádla, jsem na roztrhání, **ale at' dělám, co dělám** s jednou služkou pro sedmičlennou rodinu **nemohu nikdy vypadat jako dáma.**

Z přípustkové věty 5) v českém protějšku není evidentní jakékoliv stupňování substantiva a vyznívá tak stejně, jako by ve španělském textu spojka *aunque*.

Příklad 6) byl do češtiny přeložen jako jiný typ španělské přípustky, o kterém jsme se zmiňovali v podkapitole 3.3, označovaném jako reduplikativní konstrukce.

Přípustková konstrukce *por poco que* se v paralelním korpusu vyskytla jen ve třech případech, z nichž jeden uvádíme pro ukázkou:

7) *Las empresas que se basan en una tenacidad interior deben ser mudas y oscuras; por poco que uno las manifieste o se vanaglorie de ellas, todo aparece fatuo, sin sentido e incluso mezquino.*

Podnikání, které z niterné houževnatosti vychází, mlčením a tmou zahaleno býti musí; **jakmile je na světlo vyneseš nebo se jím vychloubáš**, všechno vyhlíží domýšlivě, nesmyslně nebo přímo uboze.

6 Závěr

V této práci jsme se pokusili porovnat teorii volby modu v přípustkových větách po výrazech *aunque*, *por mucho que*, *por más que* a *por muy/poco...que* z dostupné odborné literatury se situací v úzu, tedy jak tato teorie koresponduje s užitím modů v konkrétních příkladech ze španělského korpusu CREA.

Provedení analýzy v tomto korpusu bylo o něco ztíženo z důvodu jeho omezených možností, protože nebylo možné zadat přesný typ dotazu jako je tomu v paralelním korpusu, a tak se mimo jiné ve výsledcích objevovaly i příklady, kdy se slovesa vyhledávaná spolu se spojkou *aunque* nacházela nalevo. Tento drobný nedostatek však nebránil tomu, abychom získali velké množství dat k našemu výzkumu.

Nejprve jsme analyzovali první typ přípustkových vět, který obsahuje překážku reálnou či známou, a pojí se se slovesem v indikativu. Tento typ přípustky svědčí o jistotě nebo zkušenosti mluvčího týkající se oznamovaného děje či skutku, a právě to je důvodem k volbě indikativu. Případy vedlejších vět, které se v souvětí nachází v postpozici, tedy až za větou hlavní, a pojí se rovněž s indikativem, jsou podobné větám odporovacím, což znamená, že spojka *aunque* je zde zaměnitelná za spojku *pero*, aniž by se změnil význam věty či celého souvětí. Z příkladů vyhledaných v korpusu jsme zjistili, že tato zaměnitelnost je u takových vět s indikativem relativně častá.

V další části korpusové analýzy jsme se zaměřili na druhý a třetí typ přípustkových vět, které se pojí se subjunktivem. Druhý typ přípustky vyjadřuje překážku potenciální, mluvčí nemá přímou zkušenost s daným dějem a vyslovuje tak pouhou hypotézu. Další možností pro volbu subjunktivu je, že tuto zkušenost mluvčí má, ale z určitého důvodu chce situaci prezentovat jakou neznámou. Třetím typem přípustky je překážka nemožná, která se vyjadřuje pomocí subjunktivu imperfekta či antepreterita. Touto analýzou bylo po sečtení výskytu všech zkoumaných případů zjištěno, že v přípustkových větách výrazně dominuje indikativem nad subjunktivem. Výskyt spojky s *aunque* ve spojení s hledanými slovesy v subjunktivu byl poloviční oproti výskytu v indikativu u nejčastějšího slovesa *ser*, u ostatních ještě o něco nižší.

U přípustkových konstrukcí *por mucho/muy/más/poco... que* jsme zjišťovali, jaké slovní druhy v těchto jednotlivých typech figurují jako kvantifikované výrazy a opět jaký modus je zde používán. Na základě zjištění frekvence užití indikativu a subjunktivu jsme ukázali, že u většiny těchto výrazů jasně dominoval subjunktiv. V případě konstrukce *por más (...)* *que* tato disproporce nebyla tolik výrazná vzhledem k tomu, že se zde více než v jiných typech vyskytoval indikativ. Naopak u konstrukcí *por muy/poco que* jsme našli jen okrajové množství příkladů s indikativem.

V poslední kapitole věnované srovnání zkoumaných přípustkových konstrukcí ve španělštině a češtině jsme zjišťovali, jaké jsou možné překlady těchto výrazů a jak se projevovaly oba mody v českých protějšcích. Co se týče vět se spojkou *aunque*, nacházeli jsme vícero možností překladu jak samotného výrazu *aunque*, tak i samotných sloves v indikativu nebo subjunktivu. U indikativu jsme zaznamenali častý překlad spojky *aunque* odporovací spojkou *ale*, což koresponduje s tezí španělských lingvistů o neutralizaci rozdílu mezi přípustkovými a odporovacími větami v určitých případech, jak jsme již zmínili výše. Pro subjunktiv se v paralelním korpusu vyskytovaly protějšky se slovesem v kondicionálu, nebo byl přeložen pomocí modálního slovesa či částice pochybnosti. U některých případů se subjunktivem jsme nacházeli také protějšky ve tvaru futura.

V případě konstrukcí s výrazy *por mucho/muy/más/poco... que* se české protějšky výrazněji nelišily. Nejčastěji byla tato spojení překládána výrazy *jakkoliv* či *jakýkoliv* a také jako složeniny z adjektiv a adverbíí typu *sebevíc*, *sebemenší*.

7 El resumen

En la tesis decidimos dedicarse al tema de la selección del modo en las oraciones subordinadas concesivas. El modo constituye una de las más importantes categorías verbales. En este texto primero tratamos de acercarnos a los diversos discursos sobre el tema de la modalidad – descubrimos las primeras teorías sobre la modalidad y luego las últimas definiciones que nos propone la Real Academia Española. También mencionamos las teorías de los autores checos.

Lo que importa en el asunto de modalidad es la actitud del hablante en relación con lo dicho. En español la modalidad se puede expresar mediante varias maneras, como la entonación, melodía de la habla o también mediante los recursos léxicos. Pero en esta tesis lo que nos ha interesado fue una manera diferente para expresar la modalidad – los modos y especialmente los modos indicativo y subjuntivo, cuales constituyen una oposición muy importante. La definición general es que el indicativo el hablante utiliza cuando tiene certeza sobre lo dicho y la experiencia personal. Si la proclamación del hablante es hipotética o si no quiere presentar el hecho como real, luego se utiliza el subjuntivo.

Después de tratar sobre la teoría hicimos un análisis en el corpus lingüístico español, CREA. Primero nos dedicamos a las oraciones con la conjunción *aunque*, que es la más utilizada en las oraciones concesivas. Las oraciones se pueden dividir en tres tipos básicos – las con la objeción real o conocida, luego el segundo tipo indica el obstáculo hipotético – posible, y el tercer tipo indica el obstáculo hipotético, pero imposible. El indicativo se utiliza sólo en el primer tipo, cuando, como hemos dicho más arriba, el hablante conoce el hecho del que habla, que significa que tiene experiencia personal. En los otros dos tipos se utiliza más subjuntivo, que expresa la no experiencia del hablante o si quiere presentar una acción como dudosa. Hicimos también concreta cuantificación de los ejemplos de verbos examinados con *aunque* para averiguar cuál es el modo que domina en estas construcciones. Esta nos reveló que el indicativo notablemente domina sobre el subjuntivo: el número de verbos con *aunque* en el subjuntivo fue medio comparado con el indicativo.

En otro tipo de construcciones concesivas, las introducidas con *por*, analizamos las variantes individuales, descubrimos con cuales clases de palabras se unen, que se cuantifican con las expresiones *por mucho/muy/más/poco... que*; las expresiones cuantificadas son: sustantivos, adjetivos, adverbios y verbos. Después examinamos los ejemplos concretos y dijimos en que situaciones el verbo se utiliza en el indicativo y cuando se prefiere el subjuntivo. Igual que en el tipo de construcciones concesivas con *aunque* hicimos una cuantificación de todos ejemplos y nuestra conclusión es que en estos casos, el subjuntivo domina sobre el indicativo, pues la norma aquí coincide con el uso.

En el capítulo final comparamos ambos tipos de construcciones concesivas en el corpus paralelo español-checo InterCorp. Descubrimos que en checo estas construcciones en subjuntivo admiten el verbo en condicional, pero también en el indicativo y frecuentemente no se puede ver la duda o inseguridad del hablante. En otros ejemplos el subjuntivo se puede traducir al checo mediante los verbos modales o las partículas de duda. Las construcciones con *por mucho/muy/más/poco... que* no tienen muchas diferencias en la traducción checa.

8 Seznam použité literatury

- BALLY, Ch. *Linguistique générale et linguistique française*. 2. éd., entièrement refondue. Berne: A. Francke, 1944.
- BORREGO, J.; ASECIO, J. G.; PRIETO, E. *El subjuntivo: valores y usos*. 4 ed. Madrid: Sociedad General Española de Librería, 1992.
- BOZDĚCHOVÁ, I. Ke stupňování složených přídavných jmen. *Naše řeč*. 1990, 73(5). Dostupné také z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php>. [21.5.2015]
- COSERIU, E. *El hombre y su lenguaje*. Madrid: Gredos, S.A. 1977
- ČECHOVÁ, M. et alii. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 2000.
- FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Jesús. *El subjuntivo*. Madrid: EDI-6, c1987.
- GALICHET, G. *Essai de grammaire psychologique*. Paris: Presses universitaires de France, 1947.
- GILI Y GAYA, Samuel: *Curso superior de sintaxis española*. Barcelona: Spes 1960.
- PANEVOVÁ, J.; BENEŠOVÁ, E.; SGALL, P. *Čas a modalita v češtině*. Praha: Univerzita Karlova, 1971.
- PANEVOVÁ, Jarmila. *Mluvnice současné češtiny*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2014.
- PORTO DAPENA, J. Á. *Del indicativo al subjuntivo: valores y usos de los modos del verbo*. Madrid: Arco/Libros, D.L., 1991.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros, 2009.
- SASTRE RUANO, M. Á. *El subjuntivo en español*. Salamanca: Colegio de España, D.L., 1997.
- SVOBODA, K. *Souvětí spisovné češtiny*. Praha: Univerzita Karlova, 1972.
- ZAVADIL, B. *Kategorie modality ve španělštině*. Praha: Univerzita Karlova, 1980.
- ZAVADIL, B.; ČERMÁK, P. *Mluvnice současné španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010.

Jazykové korpusy

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. *Corpus de referencia del español actual*. <<http://www.rae.es>> [21.5.2015]

Český národní korpus – *InterCorp* – španělština, verze 7 z 19.12.2014. Ústav českého národního korpusu FF UK, Praha 2014. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz/intercorp> [21.5.2015]